

TERÉZ ANYA EMLÉKEZETE

Írást ajánlom a testvéri albán nép egészének, minden lányának, minden fiának.

Nehéz nap végén telefon cseng. Felveszem a kagylót. Kedves női hang kér: írjak nekrológot Teréz anyáról. Védekezem: nem az én műfajom, s hogy rendre mondom minden lelkigyakorlatozómnak: kell tudnunk nemet is mondani. Magamban közben megállapítom: nekem még sose sikerült. Végül is kérek 24 óra gondolkodási időt. Elkezd dolgozni az agyam s a szívem. Másnap reggel leülök szövegszerkesztőm elé.

A vájt fülűek sejtetik, hogy a címet "koppintottam".

Majd másfél száz évvel ezelőtt egy nagykorósi magyar tanártól kért a Széchenyitől alapított Tudós Társaság nekrológot. Megszületett e kérésből irodalmunk egy gyöngyszeme: a Széchenyi emlékezete. Kései magyar tanárként próbálok most tőlem telhetően - Arany Jánostól is merítve ihletet - emlékezni Teréz anyáról.

Összesen annyit tudok róla, amennyit tudhat hazánkban bárki katolikus erről az albán szerzetesnőről. Egy Balaton-felvidéki kicsiny házban írom e sorokat, ahol nem tudok levenni könyvespolcomról semmit, ami tágíthatná ismereteim róla. Annyit tudok csak, hogy valamikor elment a harmadik világ egyik legszegényebb pontjára, az indiai Kalkuttába. Ott szerzetesnővér társaival összeszedte az utcákon heverő haldoklókat, azokat házába vitte, s gondoskodott róluk, hogy emberhez méltó körülmények között fejezhessék be életüket. Nem tudom, hány és hány esztendőn, vagy évtizeden keresztül tette ezt, amíg annak híre hozzánk, a vasfüggöny mögé is, eljutott.

A Bokor közösségek tagjai számára ekkor már nyilvánvaló volt, hogy a jézusi örökség kihagyhatatlan része az irgalom, a rászorulókat megsegítése. Több mint negyedszázada foglalkoztunk meg: Jézus tanítványának csak sok lehet a fizetése-jövedelme. Ez azt jelentette számunkra, hogy akármilyen keveset is keresünk, annak legfeljebb 90%-át költhetjük el magunkra, családjunkra. Legalább 10 %-a a szegényeket - mégpedig a legszegényebbeket - illeti, hiszen javainknak mi csak sáfárai vagyunk, azok tulajdonosa a Mennyei Atya. "Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le" - tanultuk gyermekkorunkban a hamvai református pap, Tompa Mihály, szép verséből is. Magunkat, a második világban élőket, a gazdagok közé soroltuk - ez a magyarországi GNP-ből, az egy főre eső nemzeti jövedelem dollárösszegéből, nyilvánvaló volt számunkra. Úgy tudtuk: a harmadik világot kell segítenünk. Azok a testvéreink, akiktől a pártállam elfelejtette elvenni nyugati útlevelüket, "kisbolták" összedobott forintjaikat, s odakint már volt módjuk elküldeniök Teréz anyának. Miért éppen neki? Azért, mert ő látszott számunkra a leghitelesebb személynek azok között, akik a harmadik világ nyomorúságának enyhítésén fáradoztak.

Emlékszem, hogy valamikor megkereste őt egy nyugati forgató csoport, hogy filmet készítsen munkájáról. Teréz anya először tiltakozott művének ilyesfajta propagálása ellen, aztán imádkozott, s végül is engedett. Let us make something beautiful for God - mondotta, azaz "Csináljunk valami szépet Istenért!"

Hát mi szépet csinált is - ez a ki tudja mily kevés iskolai osztályt is végzett, nagyon is kicsi - a szó legmagasztosabb, mert jézusi értelmében vett - nővér, aki beírta nevét, azt hiszem, az emberiség történetébe, s aki életével félvilágnak adta tudtára, hogy a világ egyik zugában él egy kicsiny nemzet, az emberiségnek alig félezelékét kitevő nép, az albán, melynek alighanem Szkender bégnél is nagyobb - nem fia, hanem - lánya viseli a Teréz anya nevet. Szkender bég a törökökkel vívott harcokban a kardjáról lett híressé - az ozmán hódítás ellen védekező népek, köztük a mienké körében is. Teréz anya nem a kardjáról, hanem a haldoklókat magához ölelő karjáról lett tiszteltté mindenütt, ahol az Isten szívéből formált emberi szív meg tud dobanni az elesettekért.

Nagy szó, de mégis kimondom: üdvtörténeti távlatban szeretném megragadni Teréz anya életét. Jézus a Golgotán halt meg. Teréz anya - hogy Petőfikkal szóljak: "ágyban s párnák között". Ide kívánczok számomra harmadikul - eszmei ellenfele: Kossuth Lajos megtisztelő szavával - "a legnagyobb magyar", Széchenyi István személye, aki egy nemzet "csinosodásának" szentelte életét, s a végeredmény miatt - forradalom, szabadságharc, annak elbukása s önkényuralom -, és önmagát téve felelőssé a végkifejletért, talán nem is tiszta öntudattal, önkezeléssel vetett véget életének. "Ott essem el én a harc mezején" énekelte a fenti szabadságharcot vállaló és kardot ismerő Petőfi; "Próféta nem veszhet el Jeruzsálemen kívül" - mondta a kardot nem ismerő Jézus. Az egyiket talán kozák katona vágta le, a másikat saját vallásának-nemzetének főpapja juttatta - ugyancsak erőszakos, ám - kereszthalálba. Kardot ismerés és erőszakos halál - az egyik oldalon (Petőfi, Széchenyi). Kardot nem ismerés és erőszakos halál - a másik oldalon (Jézus). Teréz anya pedig egy harmadik oldalon: a kardot nem ismerés és az elmaradt kivégzés oldalán. A három oldal egy egyetlen könyv három lapján található; s a könyv címe: Akik jót akartak.

Kritikát olvastam néhány hónapja egy jeles nyugati folyóirat hasábjain Teréz anya életéről. Arról szólt, hogy miért is tudott ő "ágyban s párnák között" meghalni. Azért nem égett el ő - mondta a kritikus -

korunk akárminő jellegű hatalmasainak valamelyik "máglyáján", mert nem szólt hozzá azokhoz a társadalmi struktúrákhoz, melyeknek szomorú gyümölcse, hogy Kalkuttában és másutt az utcákon haldokolnak emberek. Persze, hogy megbecsülték őt, ha nem volt szava azok ellen, akik haszonélvezik és támogatják azt a politikai, gazdasági, társadalmi - bizony nem rendet -, hanem istenellenes és égbekiáltó rendetlenséget, amely a Föld nem kicsiny részén ilyen állapotokat eredményez. Még bűnrészességgel is vádolták: munkájával csak segít fenntartani ezeket az állapotokat.

Az olvasó talán érti már, hogyan is akarhatok üdvtörténeti távlatokban emlékezni Teréz anyáról. Kinek az útja az Út? Szeretném, ha a Jézust egyedüli Útnak valló olvasó nem botránkoznék meg kérdésemen. Az ember Istentől kapott tiszte, hogy gondolkodjék. Akármiről, de főleg Isten akaratáról, az Ó Országáról, s arról, hogy ennek az Országnak mi is a dikaiosüné-je, azaz ebben az Országban mi az, ami Istennek tetsző (vö Mt 6,33). Tisztünk ez, ha egyszer jézusi örökségünk, hogy megvalósítsuk Isten Országát. Ezért lettünk tanítványává..., ha ugyan merjük magunkat annak vallani. Vallom a Zsinattal: "Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel... az ember; köteles is lelkiismeretét minden tevékenységében hűen követni, hogy eljusson... Istenhez". Nem ítélezünk senki lelkiismerete fölött, csak kutatjuk Isten akaratát. A szubjektív jószándékot nem vitatjuk; az ember örök sorsa szempontjából, Isten színe előtt egyedül ez a döntő, csak azt kutatjuk: mi látszik ma és itt megteendőnek, hogy előbbre jussunk az egyetlen Úton.

Teréz anya életét üdvtörténeti mérlegre tenni számomra annyit jelent, hogy megkérdem: mi ma a hatékony, isten- akarta út ahhoz, hogy megszülessék a szeretet civilizációja a Földön? Hogyan lehet a nekünk lakásul a Földet ajándékozó Isten közös asztalához odaültetni mind a hatmilliárd embertársunkat? Vagy szerényebben: miként lehetne kissebbíteni a GNP-beli különbségeket? A végül is az emberi szabadságot lábbal tipró marxista kísérlet európai kudarca után mi visz előbbre minket? A jézusi örökség kihagyhatatlan elemét megfogalmazó Hegyibeszéd válasza ez: A szelídek fogják örökölni a Földet. Jézus útja és Teréz anya életútja egybecseng. Egybe, mert Jézus körben járt jót cselekedvén, s állította, hogy második eljövetelekor azoknak fogja átadni a kezdettől fogva nekik készített Országot, akik megettették az éhezőket. Teréz anya a szegényekért élt, Jézus tanítását követve; és Teréz anya szelíd volt, ahogyan Jézus tanította, amikor hüvelyébe dugatta Péterrel a kardot.

De Jézus társadalomkritikát is gyakorolt, s vallásának főpapja, Kaifás kivégeztette, mert attól tartott, hogy Jézus mozgalmából előbb-utóbb lázadás fog kibontakozni az Izraelt megszállva tartó Római Birodalom ellen (Jn 11,50), ami végzetes következményekkel jár majd a nemzet egészére. Századunk második felében bontakozott ki Latinamerikában a felszabadítási teológia és kisközösségi egyházépítési gyakorlat, amely Jézus nevében társadalomkritikát gyakorolt a fennálló erővel szemben. Ennek az útnak megannyi képviselője áldozatává is lett azoknak az erőknél, amelyekkel szemben eszmei ellenállást tanúsított, és osztotta Jézus sorsát. Elég, ha Romero érsek erőszakos halálára gondolunk. Ő is Jézus útját járta, amikor szóval és tettel a szegények pártjára állt a hatalmasokkal szemben.

A Bokor egyik tagja annak idején levélben megkérte Teréz anyát, emelje fel szavát - a Zsinat szellemében - a Bokor azon tagjai mellett, akik lelkiismeretük szavára hallgatva megtagadták az állam törvényei szerint fegyverfogási köteleességüket, s ezért börtönbüntetésre ítélték őket. Erre a levélre nem jött válasz, pedig Teréz anya egyébként minden hozzá intézett levelünkre válaszolt. Miért járhatott el így? - kérdezem. Nem akarta összekeverni választott életútját azzal, ami azt akadályozhatta volna.

Ez az a pont, amelynél megáll az emlékező. Széchenyi István a Kelet népe c. írásában ellene mondott a Pesti Hírlap (börtönből nemrég szabadult) főszerkesztőjének, Kossuth Lajosnak, féltve a forradalomtól, az erőszak útjától nemzetét. Mondjam azt, hogy Teréz anya a nőkhöz illő utat járta? Mondjam azt, hogy a nőktől várható az emberiség problémáinak megoldása, mert a férfiak rendre beletévednek az erőszak útját választásba, amely Jézus szava - Aki kardot ragad, kard által vész el - és a történelem tanúsága szerint soha nem old meg semmit, csak új erőszaknak veti el magját. Illyés Gyula írt egyszer egy verset, amely mintha erről beszélne. A címe: Himnusz a nőkhöz. A harmadik szakasz után

- megtörve a verset - prózába hozza Jézus szavát: Mert aki meg akarja tartani az életet, elveszti azt; aki pedig kész elveszteni is, megtartja. Majd a verset Ajánlás zárja, mely egybefogja a hosszú himnusz mondanivalóját. Ezt idézem:

Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések,
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalének,
hanem a szitaszél-veregetések,

ha a liszt megtömörül;
hanem a néma kitekítések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések
a vasárnap is orsópörgetők,
hanem a csecsemő-libegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők;
nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkös.

Isten a maga képére teremtette az embert, férfinak és nőnek teremtve azt - mondja az Írás. A történelmet eddig a férfiak határozták meg. A nők szültek, a férfiak gyilkoltak. Ha egyszer csak a feleségeket és az édesanyákat kérdeznék meg, hogy kezdjünk-e háborút, bizonyos vagyok benne, hogy döntő többségük amellett szavazna, hogy maradjanak csak a férfiak mellettük odahaza.

Teréz anya világszinten szerzett becsületet annak, amire rendre a nők szoktak vállalkozni. Korszakot nyit-e magatartásával? Elindul-e példájával az emberiség a jézusi jövő felé, amelyben nem ölünk, hanem csak ölelünk? Nem tudhatjuk, de annyit elmondhatunk, hogy ez a gyenge albán nővérünk megtette a magáét, a tőle telhetőt. Ezért aztán meg is érdemelné, hogy az albán vagy akárminő nyelvet beszélő költők közül valaki írja olyan ünnepi ódát, amelyet Arany János írt Széchenyi emlékezetére. Ha költő lennék, megkísérelném. Dehát nem vagyok az. Tiszteletemet csak azzal tudom kifejezni, hogy alkalmazom Teréz anyára Aranynak Széchenyiről írt és halhatatlanná lett sorait:

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincseit, ámbár napja múlt;
Hanem lerázván, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomúl,
Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,
A mint időben, térben távozik;
Melyhez tekint fel az utód erénye:
fhajt, remél, hisz és imádkozik.

Alighanem más is megfogalmazta már a kérdést: Nem kellene-e Egyházunknak Teréz anyát szentté avatnia?